Задания заключительного тура Акмуллинской олимпиады по татарскому языку и литературе для учащихся 10-11 классов, студентов СПО

1. Буш урыннарга исемнәрнең данә исәбен белдергән сүзләрне куегыз (5 б):

1 капчык ... ______

икмәк ... ______

1 уч ... ______

______ ... өеме

10 баш ... ______

1 кочак ... ______

1 тотам ... ______

______ .... көлтәсе

2 кап ... ______

чәчәк ... ______

2. Саннар артына яшеренгән мәкальне табып языгыз (10 б). 1, 12 38, 13, 23, 34, 21, 23, 13, 1, 16, 6, 1 12, 18, 14, 6, 34, 10 13, 25, 7, 36, 15, 11.

______.

3. Канатлы сүзләрне рус теленә тәрҗемә итегез: (12 б)

Ахиллес үкчәсе Ахиллесова пята,

Шөкатьсез үрдәк баласы Гадкий утёнок,

Дары мичкәсендә дары бар әле Есть ещё порох в пороховницах

Очкыннан ялкын кабына Из искры возгорится пламя

Крокодил күз яше Крокодиловы слёзы,

Аю хезмәте күрсәтү Медвежья услуга.

4. Түбәндәге формулаларга туры килгән сандхи очракларына 1-әр мисал китерегез (3+3=6):

е + ә = ә ______

ы+у=у ______

5. Дөрес җавапны билгеләгез (4 б.):

Бергә алар язгы урман һавасы суладылар, яр буенда саргылт тал ПИПИЛӘРЕ өзделәр (Н.Фәттах). Җөмләдә аерып бирелгән сүз:

- профессионализм
- архаизм
- диалектизм ✓
- неологизм

Алар билгеле бер формага буйсынган булалар. Аларда мәҗбүри җөмлә калыплары, сүзтезмәләр, тәгъбирләр кулланыла, алардан зур төгәллек сорала.

- матур әдәбият әсәрләре
- рәсми эш кәгазьләре ✓
- публицистик әсәрләр
- драма әсәрләре

Бирелгән кереш сүзләр нинди мәгънә белдерәләр?
ихтимал, күрәсең, бәлки, ахрысы, ахры
- билгесезлекне ✓
- үтенүне
- сөйләүченең төрле тойгысын
- фикер эзлеклелеген

Кол Галинең "Кыйссаи Йосыф" әсәренең тулы текстын беренче булып кульязмада әзерләгән әдип:
- С.Сараи
- Г.Утыз Имәни ✓
- Й.Баласагунлы
- Колшәриф

6. Дөрес җавапларны билгеләгез: (3 б)
1. Әсәрләрнең жанрын языгыз:
"Сөннәтче бабай" повесть
"Беренче театр" комедия
"Сак-Сок" бәет

7. Туфан Миңнуллинның «Әлдермештән Әлмәндәр» драмасында автор югары күтәргән сыйфатлар (1 сыйфат – 1 б. =5 б.).

[illegible]
тарихны дөресләү
[illegible]
[illegible] белән танышу
халкыбызның үткән тарихын, [illegible] белән таныштыру

8. М. Акмулла "Сүз чыгар шагыйрьләрдән хикмәт берлән" дип язган. Автор турында 5 факт яз (10 б.)

туган җире,
[illegible],
язган,
[illegible],
кешеләрне данлавы.

9. Җәяләрне ачып, дөрес языгыз (5 б).

(1)Сулар ага... (2) Җир (йөзендә) йөзендә сулар бер (туктаусыз) туктаусыз агалар (да) агалар. (3)Җәй агалар, яз агалар, көз агалар... (4)Агым сулар кешеләрнең чир (чорларын) – чорларын, кайгыларын, языкларын алалар (да) _____ еракларга, упкыннарга, чоңгылларга ыргыталар. (5)Агым сулар, жир (өстенен) өстенең чүп (чарларын) – чарларын юып алып, үзләрендә юк итәләр. (6)Шулай ел (да) ел да жир яңара, жир яшәрә.

(7)Җир яңара, җир яшәрә... (8)Өзелмичә, туктамыйча, бөек Чулман кебек, Әтил кебек, көн (төн) *- төн* җирдә тормыш ага.

(9)Яз килде, яз!... 10)Киң Чулманга – кояш белән, ай (йолдызлар) *- йолдызлар* белән яшьтәш Чулманга ашыгып төрле *[*(яктан) сулар ага... (Н. Фәттах).

10. Бирелгән өзек нинди әсәрдән? (2 б.) *Итил суы ака торур*

11. Түбәндәге тел күренешләре булган җөмлә номерларын куярга (5 б):

1) ялгызлык исемнәре
2) парлы сүзләр
3) гөнаһ сүзенә синоним
4) юклык формасындагы фигыль
5) вакыт мәгънәсен белдергән исем

1)	2)	3)	4)	5)
8, 10	*4, 5, 8, 10*	*4*	*8*	*8*

12. 5нче җөмләдә хәбәрнең төре (3 б.) *фигыль хәбәр.*

13. Өзекне дәвам итеп эссе языгыз. Күләме 200 сүздән ким булмаска тиеш (30 б.)

Итил, вак-вак елга-инешләрне үзенә туплаган елга. Безнең әдәбиятта символ булып килә: сулар аккан, көймәләр үткәндә, кешеләр, халыкның үзенә, язмышында [illegible], бәхеткә хокуклы кала. Әйе, кеше бәхетле булырга тиеш. Әкият белән [illegible] йөзендә бер генә тапкыр яши һәм ул шушы яшәешендә вакытын-да үзе генә бәхетле түгел, ә башкаларында бәхетле итәргә тиеш, мөмкинлегә. Итил суы аккан шикелле кебек көннәр үтә, еллар үтә, гасырлар үтә. Кеше белән булган вакыйгалар тарихта кала. Кеше гомере - ул чын тарих. Табигать күренешләренең берсендә булырак, кеше гомере бик кыска. Шуңа да аны мәгънәле итеп үткәрергә кирәк. Әйе, Итилдә без [illegible] булуыбыз тә нинди [illegible]. Бу язмы чир [illegible] кешеләрнең гомерләре [illegible]. Бу итеп безнең халыкның күпме [illegible] [illegible] [illegible] һәм [illegible] кайгы-сагышларын [illegible] [illegible] Идел...". Аккан сулар инде башка [illegible] [illegible] [illegible] югалткан кешеләрнең кайтма-вын.

Итил - борынгы бабаларыбыз яшәгән җир, ул без-нең туган җиребез. Итил елгасының агуы -

туган җиребезнең иң гүзәл табигать күренеше. Ә
шул елга буенда кунып чыгарып алган чишмәләр
саф сулары белән сусынны баса. Күпме кечкенә
инешләр үзләренең башлангычларын алганнар.
Әйтеп китүемчә, Итил кешеләренең шатлыгын-
да, кайгысында да уртаклаша. Әгәр баласына
әниләре көч-дәрт бирә, үзенең ярларында сөен-
дерә. Без Итил елгасыннан файдаланып кына
түгел, аны зурлап, кадерләп яшәргә тиешбез.
Итил ярларында гел тынлык тантанасы булып,
каз-үрдәкләр йөзеп, халык үзенең тарихын,
гореф-гадәтен онытмыйча, табигать алдын-
да бурычлы шәп булыр иде. Моның өчен әгәр суыбыз
нефть һәм башка калдыклардан пычранмаса,
анның тирән сулары саекмаса, Итил буендагы
урманнар яшеллектән яшел булса, ул безнең
алдагы көннәребездә барлыкка тарихыбызда сим-
вол булып, халкыбызның яшәешенә зур өлеш-
ләр бирә.